

Trump ve Güçler Ayrılığı - Abdullah Akyüz

Trump, dört yıl aradan sonra tekrar ABD Başkanı seçildi. Böylece, 2016'da "kazara" iktidara geldiği düşünülen (veya öyle olması temenni edilen) kişinin aslında ABD halkının ciddi bir bölümünün özlem ve ihtiyaçlarına cevap vermeye devam eden bir lider olduğu tescillendi. Zaten 2020'de seçimi Biden'a kaybettiğinde de çok az bir farkla yenilmişti.

Trump artık bütün dünyada çok iyi tanınıyor ve iktidarda neler yapmak istediği ve yapabileceği konusunda birinci dönemi insanlara epey fikir verdi. Ama asıl 2020 seçimlerini kaybetmesi üzerine yaptıkları ve yaptırdıkları ile son seçime gidilirken açıkça söylemekten çekinmedikleri Trump'ın liderlik ve yönetim anlayışına ilişkin önemli ipuçları veriyor.

Trump, otokrat bir lider ve bunu her davranışıyla ortaya koyuyor. İstedikini,

istediği zaman ve istediği şekilde yapmak istiyor. Yasama, yargı ve medya gibi demokrasinin denetim ve denge mekanizmalarını kendisine “engel” olarak görüyor ve bunu da saklamıyor. Bu yazıda, Ocak 2025 itibarıyla tekrar yürütmenin başına geçecek olan Trump’ın kişiliğinin ve yönetim tarzının ABD’de güçler ayrılığı sistemini nasıl etkileyebileceği üzerine düşüncelerimi paylaşmak istiyorum.

Trump ve Kongre

Güçler ayrılığının varlığı ve olabildiğince etkin bir şekilde çalışması demokrasilerin “olmazsa olmaz” koşullardan birisi. ABD, bu konuda sicili çok kötü olmayan bir demokrasi sayılabilir. İki partili Amerikan sisteminde Başkan (yürütme) ve Kongre (yasama) karşıt partilerin kontrolünde olduğunda sistem ciddi bir rekabet ve karşılıklı denetim çerçevesinde çalışır. Başkanlık sisteminin bir sonucu olarak, partilerin ve parti disiplininin zayıf olduğu bu yapıda Başkan’la aynı partiden bir veya bir grup Kongre üyesinin Başkan tarafından istenen bir yasaya oy vermemesi veya aynı partiden üyelerin önyak olduğu bir yasanın Başkan tarafından veto edilmesi de çok nadir rastlanmayan durumlardır. Amerikan sisteminde buna imkan veren temel olgu bütün Kongre üye adaylarının ön seçimle belirlenmesidir. Adaylar parti veya Başkan tarafından belirlenmeyince doğal olarak kendilerini Başkana ve partiye değil kendisine oy veren seçmenlerine ve destek sağlayan çeşitli lobi gruplarına karşı sorumlu hissederler. Tam da bu nedenle, Başkanla Kongre aynı partinin kontrolünde olduğunda bile çalışan bir yürütme yasama karşılıklı kontrolü vardır. Bu da, zaman zaman Türkiye’de de pek anlaşılmayan, hatta danışıklı dövüş olarak nitelenen “Başkan istiyor ama Kongre onaylamıyor” söylemini mümkün kılar. (Elbette zaman zaman danışıklı dövüş de yapılır.)

Trump’ın ilk başkanlık döneminde bu yapının Cumhuriyetçi Parti (CP) özelinde büyük bir erozyona uğradığını gördük. Kurallarda bir değişiklik olmamasına, yukarıda özetlediğim yapının aynen devam etmesine rağmen CP ön seçimlerinde gittikçe artan bir şekilde Trump’ın desteklediği adayların kazanması Parti’ye bir “Lider Partisi” görünümünü kazandırdı. Başlarda buna direnen Kongre üyeleri oldu ama çoğu ön seçimi kaybedince veya kaybedeceğini anlayınca Trump’ın seçmen

üzerindeki bu ezici gücü kabullenildi. Bunlar arasında en çok bilinenlerin başında Dick Cheney'nin kızı Liz Cheney var. Cheney Trump'a karşı çıkıp, bir de Trump'ın Kongre'de yargılanmasını (impeachment) destekleyince CP'deki görevlerinden azledilmiş, 2022'de kendi seçim bölgesinde girdiği ön seçimde ise Trump'ın desteklediği aday karşısında hezimete uğramıştı. Son dönemde ABD'nin Türkiye Büyükelçisi olarak görev yapan Jeff Flake de senatörken Trump'a başkaldırınca bir daha seçilemeyeceğini görüp, aday bile olmamıştı. Daha onlarca aday, Trump'la aralarına mesafe koyunca ya ön seçimde Trump'ın desteklediği daha radikal bir adaya yenilerek ya da bunu görerek kendiliklerinden çekilmişlerdi. Trump'ın birinci döneminin ortalarından itibaren Kongre üyeliğini sürdürmek isteyen Cumhuriyetçi Kongre üyeleri ise adeta Trump'a "biat" etmeye başladılar. Bu durum birinci Trump dönemi boyunca artarak devam etti. Trump Başkan değilken bile CP üzerinde ağırlığını hissettirdi. Mesela Biden Yönetiminin iki partinin anlaşmasıyla 2024 başlarında Kongre'den geçirmek üzere olduğu göçmen reformunu CP üzerindeki gücünü kullanarak engellemeyi başardı. Bu arada, Trump'ın sahnede olduğu son sekiz yıl süresince CP Kongre üyelerinin ve parti tabanının gittikçe radikal ve oldukça muhafazakar bir profile büründüğünün ve Trump'ın izinden giderek ülkede kutuplaşmayı sürekli artırma yolunu seçtiğinin de altını çizelim.

Seçimi tekrar kazanan Trump'ın parti üzerindeki hakimiyeti bugün daha baskın bir şekilde kendini hissettiriyor. CP Kasım ortası itibarıyla Senato ve Temsilciler Meclisi'nde çoğunluğu kazanmış görünüyor. Kongre'nin iki kanadı da Başkana biat eden üyelerden oluşunca güçler ayrılığının önemli bir bacağı kangren olmuş olacak. Elbette Kongre'deki ikinci parti olarak Demokrat Parti muhalefet etmeyi sürdürecektir. Bu anlamda Kongre tamamen Trump'ın güdümüne girmiş değil. Ancak, her iki meclise de CP'nin hakim olduğu bir durumda Demokratların yapabileceği muhalefet oldukça sınırlanmış olacak. Kongre'nin CP kontrolüne geçmesi Trump'ın otokratik yönetim anlayışını destekleyen önemli bir unsur olacak ve yasamanın yürütme üzerindeki denge ve denetim rolü de büyük ölçüde zayıflayacak.

Trump ve Yargı

Bağımsız yargı sistemi de daha birinci döneminin başlarından itibaren Trump'ın hedef tahtasında yerini almış ve kendisine daha iyi hizmet edecek şekilde yapılandırma girişimlerine sahne olmuştu. [Pew Research Center'in verilerine göre](#) Trump ilk başkanlık döneminde 226 federal yargıç atadı. Bu rakam, kendisinden önce ikişer dönem başkanlık yapan üç başkanın yaptığı atamalardan az olmasına rağmen, bir dönem için oldukça yüksek seviyede. Ama bundan daha da önemlisi, Trump'ın Federal Temyiz Mahkemelerine atadığı yargıç sayısı. Trump, sadece dört yılda 54 adet ile, neredeyse ikişer dönem başkanlık yapan diğer başkanlar kadar Federal Temyiz Mahkemesi yargıçını atadı. Birçok dava sonuçta Temyiz Mahkemesine gittiğinden Trump'ın bu mahkeme yargıçlarına ağırlık vermesi oldukça manidar. Bu atamalar sonrasında ülkedeki 13 Federal Temyiz Mahkemesinin birçoğunda Trump tarafından atanmış yargıçlar ağırlığı oluşturmaya başladı.

Ülkedeki en üst mahkeme olan Yüksek Mahkeme (Anayasa Mahkemesi) üyelerinde de durum çok farklı değil. Trump dört yıllık başkanlığı süresinde üç yüksek mahkeme üyesi atayarak bir dönemde en fazla yüksek mahkeme üyesi atayan başkanlar listesinin en üstlerinde yerini aldı. Trump tarafından atanan bu üç yargıç, toplam dokuz yargıçtan oluşan mahkemenin 1/3'ünü temsil ediyor.

Federal yargıçlar Amerikan sisteminde ölene kadar görevde kalabiliyorlar. Elbette atanan bu yargıçların profili de çok önemli. Trump, çoğunlukla genç, beyaz ve erkek muhafazakar yargıçlar atadı. Özellikle genç yargıçlar atayarak da bu yargıçların uzun bir süre etkin ve aktif olmalarını sağlamayı hedefledi. Nitekim, Trump'ın atamalarından sonra dengesi değişen Yüksek Mahkeme 2022 yılında aldığı bir kararla 1973 yılında kabul edilen ve Federal kürtaj hakkı veren Roe v. Wade kararını iptal ederek kürtaj üzerindeki federal korumayı kaldırıp eyaletlerin her birinin buna karar vermesinin yolunu açtı. Bu karar sonrasında bazı eyaletler kürtajı serbest bırakırken bazı muhafazakar eyaletler çok sınırlı haller dışında kürtajı yasakladı. Roe v. Wade kararının iptali ABD'de uzun yıllardır muhafazakarların hedeflerinde olan bir konuydu ve Trump'ın atamalarıyla birlikte bu amaçlarına ulaştılar. Trump'ı başından beri destekleyen Evanjelistlerin son seçimde Trump'a artan desteklerinde bu kararın çok belirgin bir etkisi oldu. Yine aynı mahkeme, 2024 yılında, Trump'ın 6 Ocak 2021 Kongre baskınındaki rolüne

ilişkin davanın sürdüğü bir aşamada, Başkanların görevdeyken yaptıklarına ilişkin cezai soruşturmalarda belli bir dokunulmazlığa sahip oldukları şeklinde muğlak ve tartışmalı bir çoğunluk kararı da aldı.

Trump'ın acemilik dönemi olarak tanımlayabileceğimiz ilk başkanlığı döneminde bile yargı alanında yaptıkları bu kadar radikal olunca çok daha hazırlıklı ve tecrübeli bir şekilde göreve geldiği ikinci döneminde yapabileceklerinin adeta sınırı yok. Bu nedenle, yargıda başlayan "muhafazakarlaştırma" hamlesinin artarak devam etmesi beklenmeli. Tabii ki Trump tarafından atanan her yargıcın Trump'a tam sadakat göstereceğinin bir garantisi yok. Ama Trump'a ve muhafazakar harekete olumlu bir geri dönüşü olacağı da kesin. Ayrıca bu dönüşümün etkileri Trump dört yıl sonra başkanlıktan ayrıldıktan sonra da çok uzun yıllar boyunca devam edecek. Dolayısıyla, ülkede "bağımsız yargı" kurumunun 2016'da başlayan yıpranma süreci artarak devam edecek gibi görünüyor.

Ya medya?

Medya, muhtemelen Trump'ın en fazla zorlanacağı alan. Şu ana kadar ana akım medyada Fox televizyon kanalı dışında Trump'a destek veren fazla bir TV kanalı ya da gazete yok. Ancak, Amazon'un patronu Jeff Bezos'un sahibi olduğu ve bütün dünyada çok saygın bir gazete olarak bilinen Washington Post gazetesinin son seçimden hemen önce attığı adım dikkate alınınca ikinci Trump döneminin medyada yaratabileceği dönüşüme dair alarm zilleri de çaldı. Hatırlanacağı üzere, Washington Post gazetesi yayın kurulu her seçim öncesinde olduğu gibi desteklediği adayı (bu kez Kamala Harris olarak) açıklayacakken patron Bezos devreye girmiş ve açıklamayı yaptırmamıştı. Böylece, bizim artık kanıksadığımız, iş insanı medya patronunun siyasi baskılara boyun eğmesi veya "durumdan vazife çıkarması" pratiğinin ABD'ye de bulaşmış olduğunu görmüş olduk. Bu endişelere X platformu sahibi Elon Musk'ın Trump'a fazlasıyla angaje olmasının platformun bağımsızlığı üzerinde yaratabileceği olumsuz etki de eklenebilir. Trump ikinci döneminde medya üzerinde, sahipleri olan şirketler/patronlar kanalıyla ne kadar baskı yapar, ne kadarı buna boyun eğer bilemiyorum. Ama kontrolünün en az olduğu bu alanı ciddi bir şekilde zorlayacağı kesin. Yine de, ikinci bir dört yıllık

dönemden sonra başkanlık yapamayacak olan Trump'a bu süre yetmeyecek ve medya konusunda istediği desteği sağlayamadan görev süresini tamamlayacak diye düşünüyorum ve Trump'ın bütün sistemi alt-üst ederek anayasayı ortadan kaldırıp ölene kadar başkanlık yapacağı gibi komplo teorilerini ciddiye almıyorum.

Demokrasinin Zor Yılları

Trump'ın bir yandan yasama üzerindeki hakimiyetini konsolide ederken diğer yandan yargının bağımsızlığını zedeleyecek şekilde kendine ve muhafazakar harekete yakın yargıçları ataması ve medyayı kontrol amaçlı girişimlerinin güçler ayrılığı ilkesini zayıflatması Amerikan demokrasisi üzerinde ciddi bir tahribat yaratacaktır. İlk başkanlık döneminde ve sonrasında söyledikleri ve yaptıklarına bakınca daha kuvvetli ve hazırlıklı bir şekilde oturacağı Başkanlık makamında bu alanlarda elinden gelen baskıyı yapacağı aşikar. Orta-uzun vadede bu çabaların Amerikan siyasal sistemine verebileceği kalıcı zararı bugünden kestirmek çok zor. Ayrıca, bu baskı ne yazık ki ABD ile sınırlı kalmayacak. ABD'nin dünya üzerindeki konumu ve etki alanı dikkate alındığında, Trump'ın bu uygulamalarının diğer otokratik rejimleri güçlendirici ve demokrasileri zayıflatıcı bir küresel rüzgar estireceği de mutlak. Özetle, önümüzdeki dört yıllık süre dünya için demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları açısından çok zorlu bir dönem olacak.

Ekonomist Abdullah Akyüz şu anda danışman olarak çalışıyor. Daha önce Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve İMKB (BİST)'de çeşitli görevlerde bulunmuş, ayrıca TÜSİAD ABD Temsilcisi olarak Washington, DC'de çalışmıştır. Finans, ekonomi ve ABD-Türkiye ilişkileri alanlarında yayımlanmış üç kitap/raporu ve birçok makalesi bulunmakta, ayrıca hobi olarak "Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Finans-Iktisat Tarihi" ile ilgilenmektedir. Galatasaray Lisesi ve Mülkiye'yi takiben ABD'de University of California'dan Ekonomi dalında Yüksek Lisans derecesi almıştır. Abdullah Akyüz currently works as an economic advisor. Previously, he served at the Capital Markets Board (SPK) and Istanbul Stock Exchange (BIST) at various capacities. He also served as the founding president of TUSIAD's US Representative office in Washington, DC. He has published 3 books/reports and numerous articles in finance, economics, and US-Turkish relations. His current

passion is the economic&financial history of the late Ottoman-early Republican periods. He's a graduate of Galatasaray, Faculty of Political Sciences, Ankara University and University of California, Davis.

Bu yazıya atıf için: Abdullah Akyüz, "Trump ve Güçler Ayrılığı " Panorama, Çevrimiçi Yayın, 25 Kasım 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/11/25/trump-aa/>

Telif @PanoramaGlobal. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları PanoramaGlobal'e aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.